

VASS JUDIT
ADY ENDRE HÁBORÚS VERSEI

Ady az elejétől kezdve tiltakozott a háború ellen nemcsak háborúellenessége miatt, hanem azért is, mert tudta, hogy ebből a háborúból Magyarország csak vesztesen kerülhet ki. Ekkor már nagy beteg is volt, nem csoda, hogy ekkor írt verseinek szinte mindegyike apokaliptikus hangulatú. Utolsó versei **A halottak élén** c. kötetében jelentek meg. A háborús versek közt vannak modern látomásosak és archaizálók is. Egyrészt a Bibliát idéző zsoltár parafrázisok, másrészt a 18. századi kuruc dalok áthallásai, mint pl. *A Krónikás ének 1918-ból*.

ADY ENDRE: EMLÉKEZÉS EGY NYÁRÉJSZAKÁRA

elmondja: BácsFerenc

<https://www.youtube.com/watch?v=mtJBQjLUto>

Ady Endre

Emlékezés egy nyár-éjszakára

Az Égből dühödt angyal dobolt
Riadót a szomorú Földre,
Legalább száz ifjú bomlott,
Legalább száz csillag lehullott,
Legalább száz párta omolt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Kigyúladt öreg méhesünk,
Legszebb csikónk a lábát törte,
Álmomban élő volt a holt,

Jó kutyánk, Burkus, elveszett
S Mária szolgálónk, a néma,
Hirtelen hars nótákat dalolt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Csörtettek bátran a senkik
És meglapult az igaz ember
S a kényes rabló is rabolt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Tudtuk, hogy az ember esendő
S nagyon adós a szeretettel:

Hiába, mégis furcsa volt
Fordulása élt s volt világnak.
Csúfolódóbb sohse volt a Hold:
Sohse volt még kisebb az ember,
Mint azon az éjszaka volt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Az iszonyuság a lelkekre
Kaján örömmel ráhajolt,
Minden emberbe beköltözött
Minden ósének titkos sorsa,
Véres, szörnyű lakodalomba
Részegen indult a Gondolat,
Az Ember büszke legénye,

Ki, íme, senki béna volt:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.
Azt hittem, akkor azt hittem,
Valamily elhanyagolt Isten
Életre kap s halálba visz
S, íme, mindmostanig itt élek
Akként, amaz éjszaka kivé tett
S Isten-várón emlékezem
Egy világot elsüllyesztő,
Rettenetes éjszakára:
Különös,
Különös nyár-éjszaka volt.

Az Emlékezés egy nyár-éjszakára apokaliptikus látomás vers. Ady végig veszi a műben, milyen gondolati és erkölcsi válságot hozott az emberek életében a háború. A verset refrénszerűen meg-megszakítja a „különös/különös nyáréjszaka volt” sorpár, ami misztikus, értetlen hangulatot kölcsönöz a műnek, mintha a költő nem lenne képes azóta sem felfogni, ami történt. (A nyáréjszaka a háború kitörésének idejére utal.)

A vers felütése a Jelenések Könyvét idézi, az apoklipsis kezdetét, a végítélet harsonáit halljuk: *Az Égből dühödt angyal dobolt/Riadót a szomoru Földre*, Ezután a népi babona elemeivel mutatja meg, hogyan élte meg a kisember a háború kitörését: *Legszebb csikónk a lábát törte,/Álmomban élő volt a holt,/Jó kutyánk, Burkus, elveszett/S Mári szolgálónk, a néma,/Hirtelen hars nótákat dalolt:* A „hars nóták” kifejezés a bevonuló katonák harsány nótáira utal, amelyekkel a háborúba vonultak saját magukat (persze vezényszóra) „lelkesítve”.

Az egész világ az irracionálisba fordult, felborult minden addig szilárdnak hitt elv, rend. Ezeket veszi sorra Ady: *Az iszonyuság a lelkekre/Kaján örömmel ráhajolt,/Minden emberbe beköltözött/Minden ósének titkos sorsa,/Véres, szörnyű lakodalomba/Részegen indult a Gondolat,/Az Ember büszke legénye,/Ki, íme, senki béna volt:/*

Ez a vers leghangsúlyosabb gondolata, ami rávilágít a háborús pszichózis hatásaira. Az emberek már nemcsak a jelen konfliktusait élik meg, de őseik indulatait, sérelmeit is

meg akarják bosszulni. Ezért használja a háborúra a „Véres, szörnyű lakodalom „ szimbólumot. A józan ész, a *Gondolat*, vagyis az értelem tűnik el, s adja át helyét az irracionális viselkedésnek mindenhol.

A vers zárlata is apokaliptikus, mintha a költő a Világvégét várná:

”S Isten-várón emlékezem/ Egy világot elsüllyesztő,/Rettenetes éjszakára”

AZ ELTÉVEDT LOVAS

HALGASSÁK MEG!

[http://magyar-](http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/ady/hangok/aelovas.wav)

irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/ady/hangok/aelovas.wav

ADY ENDRE: AZ ELTÉVEDT LOVAS

Vak ügetését hallani
Eltévedt, hajdani lovasnak,
Volt erdők és ó-nádasok
Láncolt lelkei riadoznak.

Hol foltokban imitt-amott
Ős sűrűből bozót rekedt meg,
Most hirtelen téli mesék
Rémei kielevenednek.

Itt van a sűrű, a bozót,
Itt van a régi, tompa nóta,
Mely a süket ködben lapult
Vitéz, bús nagyapáink óta.

Kisértetes nálunk az Ősz
S fogyatkozott számú az ember:
S a domb-kerítéses síkon
Köd-gubában jár a November.

Erdővel, náddal póre sík
Benőtteti hirtelen, újra
Novemberes, ködös magát
Mult századok ködébe bújva.

Csupa vérzés, csupa titok,
Csupa nyomások, csupa ősök,
Csupa erdők és nádasok,
Csupa hajdani eszelősök.

Hajdani, eltévedt utas
Vág neki új hináru útnak,
De nincsen fény, nincs lámpa-láng
És hírük sincsen a faluknak.

Alusznak némán a faluk,
Multat álmodván dideregve
S a köd-bozótból kirohan
Ordas, bölény s nagymérgű medve.

Vak ügetését hallani
Hajdani, eltévedt lovasnak,
Volt erdők és ó-nádasok
Láncolt lelkei riadoznak.

SEGÉDANYAGOK

<http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/ady/palyaq1.htm>

**Itt pedig egy volt tanítványom elemzését olvashatják.
(Megjelent: Vass Judit: *Verselemző*, 2010. Krónika Nova
Kiadó, a Diákelemzések részben)**

CHRISTE RAJMUND

Ady Endre: Az eltévedt lovas

Vázlat

- I. Téma:
 - Gondolati vers, amely történetfilozófiai kérdéseket feszeget.
 - Patrióta vers, amely nemzeti sorskérdéseket feszeget.
 - Szimbolikus tájvers.
- II. Szerkezet:
 - A vers szimbolikus vershelyezettel indul.
 - A versnek több jelentéssíkja és érzelmi tetőpontja van.
 - A legfontosabb gondolatot az aranymetszéspontra késlelteti.
 - Az első és utolsó versszak keretbe zárja a művet.
- III. Poétika:
 - A vers poétikája metaforikus versbeszédre épül, a költő gazdagon él a festőiség és zeneiség eszközeivel.
 - A melléknévi metaforák festőivé, vizuálissá teszik a verset.
 - A költő a tájban rejti el az ott élők sorsát az antopomorfizáció segítségével.
 - A tájfestés az évszakok toposzára épül.
 - A tájleírás a természetszimbolikára épül.
- IV. Modalitás:
 - A lírai én hangja visszafogott, kerüli az érzelmi-hangulati kitörést.
 - A vers hangneme elégikus, borongós.
- V. Prozódia:
 - Időmértékes verselés, pirrichius, jambus, spondeus.
- VI. Stílus:
 - Impresszionista, szimbolista

Ady Endre az egyik legnagyobb szimbolistánk, aki költészetével megújította a magyar irodalmat. Poétikájára a látomásos szimbolizmus, lírai attitűdjére a dekadencia jellemző, verseiben magyar és egyetemes sorskérdésekkel foglalkozik. XIX. század második felére a hagyományos értékrend felbomlott, a helyét nem vette át új hit, így megjelent az új életérzés, a dekadencia. A dekadensek szerint a keresztény Európa elöregedett, értékrendje idejétmúlt, de a megjelenő technikai civilizációt elutasítják. Ez

az értékzavar rányomta bélyegét a dekadens írók, költők műveire, köztük Ady Endre műveire is.

Az *eltévedt lovas* című vers a gondolati lírába tartozik, patrióta vers, amelyben magyar és egyetemes sorskérdésekkel foglalkozik. Szimbolikus tájvers is egyben, ahol a tájnak van egy konkrét képi, valamint egy mögöttes, mitikus síkja.

A mű címe szimbolikus, a lovas Magyarországot, és a háborúba tévedt Európát szimbolizálja. A vers témája érintkezik a *Csodaszarvas* legendájával, amelyben Hunor és magyar a csodaszarvast üldözve új hazára lelnek. Az Ady-vers tragikus ellentmondásban van a legendával, mert az *eltévedt lovas* hazátlanul bolyong a tájon.

A vers szimbolikus vershelyezettel indul, a lovast nem látjuk, csak halljuk, amivel a hangulatot misztikussá, sejtelmessé teszi a költő. Feszültség érezhető a versben, amit a lovas dinamikus mozgása és a mozdulatlan táj közti ellentét kelt. A konkrét képi síkon egy ködös, élettelen tájat látunk sűrű erdővel, de a tájnak többletjelentése van, a komor, kihalt, borongós táj az itt élők életét szimbolizálja. A mű az Ősz toposzára épül, antropomorfizálja a novembert, ősz öregember képében jeleníti meg, aki „köd-gubában jár” a kihalt, ködös, merev tájon. Ez a merev táj szimbolizálja, hogy az itt élőknek az idő megállt, és életük reményvesztett, „Multat álmodván dideregve” az álmokba, a múltba menekülnek: „Láncolt lelkei riadoznak”, „téli mesék rémei kielevenednek”, „Vitéz, bús nagyapáink óta”, „Mult századok ködébe bújva”, azaz a múltba, amelynek árnyai teherként nehezednek erre a tájra. A versben a jelen és a múlt összekapcsolódik, egy montázst hozva létre. A tájban egyszerre látjuk a jelent és a múltat, azaz a történelmet. A lovas valójában nem a tájban, hanem a történelemben tévedt el.

Az aranymetszéspontra a magyar történelmet látjuk sűrítve, amelynek tragikumát a „csupa” szó ismétlésével emeli ki, ez a vers érzelmi tetőpontja. A hetedik versszakban a lovas „Vág neki új hináru útnak / De nincsen fény, nincs lámpa láng / És hírük sincsen a faluknak.”. Az „új hináru” útnak vág neki a lovas, ami egy nehezebb utat szimbolizál, de „hírük sincsen a faluknak”, a lovas nem érheti el célját. Tragikus nemzetsors rajzolódik ki, amely prófétikus erővel bír, nekünk magyaroknak Trianon jut eszünkbe. Megjelenik a „komp” ország gondolata, hogy Magyarország Nyugat és Kelet Európa közt lebeg, próbálja utolérni Nyugat-Európát, de célját el nem érheti, ezt a kiúttalanságot a „kőd” mint természeti jelenség szimbolizálja. Az utolsó versszakkal keretbe zárja a művet, és megpecsételi a lovas sorsát, a cél örökre elérhetetlen marad. Mint a „bolygó hollandi” vagy az „örök zsidó”, végtelen bolyongásra van ítélve. Az

utolsó versszakban az „eltévedt” és a „hajdani” szó megcserélésével jelzi a költő, hogy az idő halad, de a lovas nem éri el célját soha.

A vers egyetemes síkon is értelmezhető, a háború kiüttlanságára utal, annak értékrend pusztító hatására, arra a háborúra, amely csak nagyhatalmi célokat szolgál.

A mű metaforikus versbeszédre épül, a jelzők sokasága teszi festőivé, zeneivé, expresszívvé a verset, olyan érzésünk támad, mintha egy szimbolista filmet néznénk. A melléknévi metaforák dominálnak a műben, például: láncolt lelkek, téli mesék rémei, múlt századok köde. Szinesztéziával, például: vak ügetés, és a November átlelkesítésével teszi a verset festőivé. A „szómágia, a „csupa” szó ismétlésével teszi a vers hangulatát feszültté. A lírai én hangneme elégikus, borongós, visszafogott, amely egy pillanatra megtörik az aranymetszéspontra, kerüli a nyílt érzelmi kitörést.

A vers időmértékes verselésre épül, a pirrichiusok, jambusok, spondeusok dominálnak. Az *eltévedt lovas* című versre a szimbolizmus látomásos poétikája jellemző.

Ady azon kevesek közé tartozott, akik már az elejétől elleneztek a háborút, azt a háborút, amely csak nagyhatalmi célokat szolgált, felforgatta egész Európa értékrendjét, és megrázta az egész világot.

Christe Rajmund, Teleki Blanka Gimnázium, 12.C, 2007.

Értékelés: Jó elemzés eredeti meglátásokkal (pl. a bolygó hollandi-párhuzam). A hangszimbolika jelentőségét jobban kiemelhetted volna. A prozódia nem időmértékes, inkább laza ütemhangsúlyos, 8/9 szótagú sorok váltakoznak. A poétikai elemzés lehetne részletesebb. A tájleírás montázsra épül: a jelzők segítségével időtleníti a környezetet: „volt erdők”, ó-nádasok”. Ekképp mossa össze az idősíkokat. A „csupa” szómágia nem az aranymetszéspontra van, de valóban megtöri az elégikus hangnemet.